

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ, ЯКІ СТАЛИ СИРОТАМИ ТА ЗАЛИШИЛИСЯ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

Леус Ольга Ігорівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті досліджено зарубіжний досвід соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування внаслідок воєнних дій, з урахуванням різноманітних підходів та механізмів підтримки. Окреслено, що в різних країнах застосовуються як грошові, так і натуральні форми допомоги, включаючи освітні субсидії, підтримку в охороні здоров'я та соціальні послуги. Особливо зосереджено увагу на програмах, що діють у країнах Африки, Латинської Америки та Європи. Встановлено, що в умовах обмежених ресурсів, характерних для багатьох країн, які переживають збройний конфлікт, особливого значення набувають місцеві ініціативи та підтримка від міжнародних організацій.

Розкрито складності, пов'язані з наданням одноразових грошових виплат, які інколи можуть викликати соціальне напруження та нерівність у розподілі ресурсів у сім'ях, що опікуються сиротами. Визначено, що однією з ефективних альтернатив є створення трастових фондів або надання виплат у формі мікрофінансування, що допомагає дітям-сиротам краще інтегруватися в суспільство та уникати ризиків неправильного використання коштів. Сформульовано рекомендації щодо впровадження соціальних програм, орієнтованих на довгостроковий розвиток дітей, які втратили батьківське піклування, включаючи надання освітніх ваучерів та підтримки для покращення їхнього доступу до медичних послуг.

Також встановлено, що надання допомоги дітям-сиротам має враховувати специфічні потреби різних соціальних груп, зокрема дівчат, які часто стикаються з додатковими труднощами у збереженні фінансових виплат. Зокрема, програми в Латинській Америці показали ефективність використання освітніх субсидій для покращення відвідуваності шкіл серед сиріт. Окреслено важливість міжсекторальної координації, яка використовується в Руанді, для забезпечення комплексної підтримки дітей без супроводу.

Ключові слова: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціальна допомога, воєнні дії, зарубіжний досвід

Leus O. I. Foreign experience of social assistance to children who became orphans and were left without parental care due to the consequences of war

The article explores international experiences in providing social assistance to orphans and children deprived of parental care due to military conflicts, considering various approaches and support mechanisms. It outlines that different countries utilize both cash and in-kind forms of assistance, including educational subsidies, healthcare support, and social services. Special attention is given to programs implemented in African, Latin American, and European countries. It has been established that, in the context of limited resources typical for many conflict-affected countries, local initiatives and support from international organizations become particularly important.

The article reveals the challenges associated with providing one-time cash payments, which can sometimes lead to social tensions and inequalities in resource distribution within families caring for orphans. It is identified that one of the effective alternatives is the creation of trust funds or providing payments in the form of microfinance, which helps orphans better integrate into society and avoid the risks of improper use of funds. Recommendations are formulated for the implementation of social programs aimed at the long-term development of children who have lost parental care, including the provision of educational vouchers and support for improving their access to healthcare services.

It has also been found that providing assistance to orphans should take into account the specific needs of different social groups, particularly girls, who often face additional challenges in retaining financial benefits. Specifically, programs in Latin America have demonstrated the effectiveness of using educational subsidies to improve school attendance among orphans. The importance of cross-sectoral coordination, as applied in Rwanda, is highlighted for ensuring comprehensive support for unaccompanied children.

Key words: *orphans, children deprived of parental care, social assistance, military actions, foreign experience*

Постановка проблеми. У всіх країнах світу є категорія населення, яка потребує особливої уваги – це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. В Україні складна соціально-економічна ситуація значної частини населення та послаблення виховної ролі сім'ї загострили проблеми дитячої бездоглядності й безпритульності. В умовах девальвації моральних цінностей та зниження рівня життя населення зростає кількість бездоглядних і безпритульних дітей.

У сучасних складних соціально-економічних умовах, посилені наслідками військових дій, що точаться на території України, питання захисту прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, не лише залишаються актуальними, але й набувають особливої гостроти. У рамках цієї

проблематики особливо цікавим є зарубіжний досвід вирішення питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надання їм соціальної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціальної допомоги дітям активно досліджується в Україні. Зокрема, значну увагу науковці приділяють вивченню зарубіжного досвіду надання соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Водночас проблема соціальної допомоги дітям під час воєнних конфліктів, з огляду на ситуацію в Україні, розглянута недостатньо. Останні дослідження щодо зарубіжного досвіду соціальної допомоги дітям-сиротам, які постраждали внаслідок воєнних дій, демонструють важливість інтеграції міжнародних практик та адаптації їх в Україні. С. Алфьоров розглядає значення соціальної допомоги в умовах воєнного стану, наголошуючи на специфіці надання послуг у кризових ситуаціях [0]. О. Бурлака аналізує досвід інших країн щодо захисту дітей-сиріт, підкреслюючи можливості його впровадження в Україні, що дозволяє підвищити ефективність соціальної підтримки [0]. Зарубіжний дослідник У. Абу-Рас описує складнощі соціальної підтримки дітей у Сирії та Іраку під час воєн та пандемії COVID-19 [0], тоді як Е. Бірчал вивчає роль Міжнародного кримінального суду у виплатах компенсацій дітям, що постраждали від конфліктів [0]. Дослідження також висвітлюють зусилля благодійних організацій, як, наприклад, ініціативи ізраїльських підприємців зі збору коштів для дітей-сиріт, що демонструє важливість залучення приватного сектору [0]. В дослідженнях К. Суббарао, А. Маттіморе та К. Плангеменна розглянуто африканський досвід та акцентується увага на соціальних та економічних факторах, що впливають на програми допомоги [0].

Мета дослідження полягає у дослідженні та узагальненні зарубіжного досвіду соціальної допомоги дітям, які стали сиротами та залишилися без батьківського піклування внаслідок воєнних дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожного року в світі відбувається значна кількість конфліктів з застосуванням зброї, наслідками

яких є збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Іншим негативним наслідком військових конфліктів є погіршення становища та життєвих перспектив зазначеної категорії дітей. Їхній соціально-правовий статус передбачає необхідність надання державної підтримки, яка найчастіше знаходить свій вираз в соціальній допомозі. У нашій країні це обумовлено положеннями ст. 52 Конституції України, за якою піклування про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування покладено на державу [0].

На сьогодні соціальна допомога розглядається науковцями як один з важливих елементів соціального захисту. На думку В. Тарасенко, соціальна допомога – це ключова форма державної підтримки для осіб, чий матеріальний стан через різні обставини не відповідає загальноприйнятому рівню добробуту або є нижчим за встановлену законодавством межу забезпеченості [0, с. 339]. С. Алфьоров вважає, що соціальну допомогу в умовах воєнного стану варто розглядати як комплекс заходів, який націлений на забезпечення базових потреб особи, яка потрапила в складні життєві обставини через бойові дії, що призвели до втрати родини, майна, доходів тощо [0].

Водночас найбільш правильним вважаємо підхід В. Костюка, на думку якого термін «соціальна допомога» слід розглядати в широкому та вузькому сенсах. У широкому сенсі державна соціальна допомога охоплює всі види соціальних виплат (наприклад, стипендії, компенсації, субсидії та інші соціальні виплати), які надаються уповноваженими органами за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів у порядку, визначеному законодавством. У вузькому сенсі це вид соціальної допомоги, що надається у грошовій формі особам (в нашому випадку дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування), які опинилися у ситуації соціального ризику, уповноваженими органами влади за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів у встановленому порядку. Основними ознаками державної соціальної допомоги є:

– грошова форма виплат (хоча певні науковці виокремлюють і

натуральну форму соціальної допомоги),

- разовий або тимчасовий характер;
- підпорядкування законодавчому регулюванню;
- визначення розміру в фіксованій сумі або залежно від прожиткового мінімуму;
- призначення уповноваженими органами виконавчої влади з питань соціального захисту;
- адресність;
- надання відповідно до законодавства;
- підлягання державному та громадському контролю тощо [0].

Варто відзначити, що питання надання соціальної підтримки дітям, які потрапили в складні життєві обставини почали активно підніматися за кордоном ще задовго до ХХІ століття. Так, в Великій Британії існувала практика висилання дітей-сиріт в колонії з метою уникнення витрат на їх утримання, а також як метод збільшення британського населення в колоніях. Але з розвитком в світі нових підходів до прав людини, ситуація суттєво змінилася. У 1937 р. у США було прийнято Закон про соціальний захист, який передбачав підтримку дітей-сиріт та дітей, які були позбавлені батьківського піклування. У другій половині 50-х років подібні закони почали ухвалювати і в європейських країнах. Так, наприклад, на відміну від України, в Польщі в чинному законодавстві не приділяється значна увага такій категорії, як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Лише декларативно в ст. 7 Закону Республіки Польща «Про соціальну допомогу» згадується про соціальну допомогу цій категорії осіб, де передбачені грошова та натуральна форми такої допомоги. Причому натуральна форма включає одяг та продукти харчування [0]. Окрім цього у Польщі існує таке поняття, як «сімейна рента» – це фінансова соціальна допомога, яка надається дітям у разі втрати одного або обох батьків. Ця виплата спрямована на підтримку дітей, які залишилися без батьківського піклування, допомагаючи їм забезпечити базові потреби та життєві умови. Станом на сьогодні, розмір цієї допомоги становить приблизно

460 доларів США [0, с. 62]. Однак у Польщі відсутня офіційна статистика щодо кількості дітей-сиріт, оскільки їх чисельність не фіксується окремо. Це створює труднощі для аналізу та оцінки масштабів проблеми, а також для планування додаткових заходів підтримки з боку держави. Водночас, польська система соціального захисту має на меті забезпечити стабільну фінансову підтримку для тих, хто її потребує, особливо дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

В Ірландії соціальна допомога на дітей-сиріт виплачується опікунам. При цьому якщо дитина-сирота має вік від 18 до 22 років, відвідує денну форму навчання, і не проживає з опікуном або не перебуває під опікою, оплата може бути виплачена безпосередньо сироті. У випадку якщо ця дитина позбавлена батьківського піклування виплата може здійснюватися за рахунок внесків (на основі виплат PRSI, які сплачуються батьками) або без внесків (на основі перевірки матеріального становища). Опікун може отримати одну з наступних виплат:

- виплата опікуну, яка раніше називалася допомогою сиротам;
- виплата опікуну, яка раніше називалася пенсією для сиріт;
- допомога для сиріт в разі смерті їх батьків чи опікунів.

Водночас варто відзначити, що проблема соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, які позбавлені батьківського піклування стає більш актуальною в періоди, коли на території держави виникає військовий конфлікт. На сьогодні найчастіше такі конфлікти виникають в країнах Африки.

Згідно з традиціями, поширеними на африканському континенті, дітьми-сиротами опікуються сім'ї їхніх родичів, або громада. Важливу роль відіграють також церкви та неурядові організації. Однак існує думка, що сироти не отримують належного рівня соціальної допомоги, того, який забезпечують біологічні батьки. Сироти повідомляють про дискримінацію в розподілі їжі та одягу, про відчуття ізоляції та нестачу любові [0].

У країнах, де існує підвищений ризик виникнення воєнних конфліктів чи там, де вони вже відбуваються, уряди готують відповідні програми, спрямовані на підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Так уряд Зімбабве разом з IDA (Міжнародною асоціацією розвитку) підготував програму, спрямовану на підтримку сиріт та вразливих дітей (OVC), якою передбачено різні способи її надання. Один із підходів полягає в підтримці потенційних учнів, та учнів, які можуть залишити школу через брак коштів у сім'ях, які ними опікуються. Програмою передбачено надання грантів громадам, які можна використовувати для забезпечення харчування дітей-сиріт та дітей, позбавлених піклування, а також для моніторингу ситуації у сім'ях, що здійснюють опіку. Щоб державне фінансування не витісняло місцеві ініціативи з розв'язання проблем дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, умовою отримання гранту є певний внесок громади в підтримку дітей, докладання нею зусиль щодо їхнього забезпечення.

У Ботсвані Національна програма підтримки сиріт була створена у 1999 році. Вона націлена на зміцнення інституційної спроможності, надання соціальної допомоги і передбачає збір інформації про сиріт через національну базу даних.

У Кенії з 2005 року реалізовувалася програма СТ-OVC. Уряд Кенії спільно з ЮНІСЕФ впроваджували пілотний проект грошових виплат для сиріт та вразливих дітей. У 2011-2013 р. сомалійсько-кенійський збройний конфлікт, що відбувся на території Кенії та контртерористична операція Лінда Нчі, здійснена кенійським урядом, призвели до значної кількості жертв серед мирного населення та збільшення чисельності дітей-сиріт. Раніше отриманий досвід матеріальної підтримки цієї вразливої категорії дітей став в нагоді, його використання продовжилося й після закінчення збройного протистояння.

Вважається, що грошова допомога СТ-OVC – це пряма передача коштів особам, які мають на неї право. Виплати можуть бути умовними або безумовними. Їх надають організації, що фінансуються приватними донорами,

або місцеві чи регіональні уряди. Однак такі грошові виплати у країнах, що розвиваються, обмежені трьома факторами:

- фінансовими ресурсами,
- інституційною спроможністю
- ідеологією.

Уряди бідніших країн, як правило, мають обмежені фінансові ресурси, тому не можуть вкладати значні кошти безпосередньо в грошові виплати та в заходи, які забезпечують ефективність таких програм. Грошові виплати є прямими, регулярними та передбачуваними неконкурентними грошовими переказами, які допомагають сім'ям, в яких влаштовано дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, підвищити та стабілізувати доходи.

Унаслідок реалізації програми СТ-OVC майновий стан сімей, в яких виховувалися діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, покращився, що звільнило цих дітей, особливо дівчаток, від обов'язку заробляти гроші для своєї нової сім'ї й дозволило більше уваги приділяти навчанню. Це також привело до зростання кількості учнів в школах та збільшило їх відвідуваність. Програма СТ-OVC також може сприяти зменшенню захворюваності та смертності, допомагаючи сім'ям, в яких виховуються такі діти, отримати кошти, необхідні для доступу до медичних послуг [0].

У Руанді спостерігалася спроба запровадити секторальний підхід до соціальної підтримки дітей-сиріт. У цій країні координуються всі програми, що стосуються неповнолітніх без супроводу. Організації відповідають за ті сфери, в яких вони мають найбільшу компетенцію, наприклад, Всесвітня продовольча програма надає натуральну соціальну допомогу дітям-сиротам та дітям позбавленим батьківського піклування [0].

Загострення протистояння з Іраком в Ізраїлі призвели до того, що в країні зросла кількість дітей-сиріт. Реакцією суспільства став збір коштів Ізраїльським дитячим фондом. Метою фонду є надання негайної фінансової підтримки сім'ям, що опікуються дітьми, які пережили психологічну травму

через атаку терористів, у вирішенні їхніх поточних фінансових потреб. Виділена допомога у обсязі 100 000 доларів США на кожну дитину-сироту сприятиме влаштуванню дітей-сиріт у прийомні сім'ї, або у сім'ї законних опікунів, усиновлювачів, на які тепер покладено додаткову фінансову відповідальність.

Досить складним на сьогодні є застосування механізму компенсації як найпоширенішої форми індивідуальної підтримки дітей, що стали сиротами внаслідок військових конфліктів. Така компенсація здійснюється на підставі рішень міжнародних судових органів, а також національних судів у вигляді одноразової виплати. Слід зазначити, що деякі дослідники відзначають можливі негативні наслідки таких виплат. Наприклад, грошова виплата може сприйматися як «нагорода». Це може викликати образи, напругу та дисгармонію між дітьми-сиротами та їхнім оточенням у громаді. Коли кошти надходять до прийомних батьків, можуть виникати суперечки щодо того, як їх слід витратити. Традиція вимагає від дитини повного підпорядкування волі родини, особливо нового батька. У таких умовах виплати дітям-сиротам, потрапляючи до рук їхніх прийомних батьків, використовуються ними на свій розсуд, наприклад, для сплати боргів тощо. Крім того, мало хто з дітей-сиріт має навички необхідні для правильного управління, збереження або інвестування коштів від одноразових виплат. Небагато з них мають доступ до банківського рахунку або безпечного місця для зберігання коштів. У багатьох країнах неповнолітнім не дозволено відкривати банківські рахунки.

Важливим є і врахування гендерного аспекту. Зокрема, в деяких суспільствах вважається, що дівчата-сироти не можуть мати банківського рахунку та можуть мати труднощі з отриманням грошових виплат. Наприклад, існують переконання, що жінки неспроможні керувати власними грошима, що може змусити їх віддавати виплати батькам чи іншим дітям у родині. Одним зі способів уникнути цього є надання грошової допомоги у формі мікрофінансування, а не одноразових виплат.

В окремих країнах грошові виплати, які надаються дітям-сиротам, мають зберігатися у трастовому фонді до досягнення дитиною повноліття, коли вона зможе самостійно приймати фінансові рішення. Так, наприклад, Міжамериканський суд з прав людини часто ухвалює рішення про те, щоб компенсації для неповнолітніх розміщувалися у надійній банківській установі до досягнення ними повноліття. Іншим варіантом вирішення цієї проблеми є те, що діти-сироти мають відвідувати курси з управління фінансами та бухгалтерського обліку, а гроші повинні виплачуватися їм невеликими частинами протягом певного часу [0]. Окрім того, в деяких країнах Латинської Америки надається соціальна послуга з допомоги для відкриття та розуміння управління банківськими рахунками.

Водночас в багатьох країнах переважна більшість соціальної допомоги для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під час воєнних конфліктів здійснюється в натуральній формі. Наприклад, в Іраку та Сирії більшість гуманітарних благодійних організацій надавали пакунки дітям-сиротам та їхнім родинам, а також дитячим будинкам, виділяючи обмежені кошти від донорів. При цьому більшість їхніх заходів та проектів для реалізації покладаються на зовнішню фінансову підтримку, підтримку громади, внутрішніх донорів та місцевих волонтерів. Основна частина цих коштів йде, окрім натуральної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, на фінансування спеціалізованих навчальних курсів для опікунів сиріт, щоб розширити їх можливості та розвинути їхні знання, послуги та програми психологічного втручання. Крім того, паралельні освітні програми, спрямовані на бенефіціарів, насамперед наголошують на освітніх аспектах, пов'язаних з навчанням та розвитком навичок дітей, та розважальних заходах.

Дуже часто воєнний конфлікт поєднується з іншими чинниками. Так, в 2019 р. в Сирії та Іраку було зменшено фінансування благодійних організацій в результаті поширення COVID-19. У результаті послуги, які надавалися неурядовими організаціями (далі – НУО), були призупинені, а фінансова

допомога зменшилася, що вплинуло на становище багатьох біженців і дітей-сиріт. Крім того, нові заходи, запроваджені для подолання кризи, ускладнили грошові перекази, посиливши занепокоєння опікунів, керівництва закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [0].

Сирійські та іракські діти-сироти значною мірою покладаються на фінансову підтримку своїх донорів. Нестача соціальної допомоги для задоволення базових потреб таких прийомних сімей приводить до розгляду альтернативних варіантів пошуку засобів для існування, включаючи дитячу працю.

Однією з проблем соціальної допомоги дітям сиротам та дітям, які позбавлені батьківського піклування є розмежування субсидій від програм підтримки між ними та іншими дітьми, які виховуються в сім'ї, особливо, якщо вона перебуває у крайній бідності. Існують аргументи як на користь такого розділення, так і проти нього. При цьому більшість програм орієнтовані на сиріт, але спрямовують ресурси через домогосподарства. Вважається, що якщо домогосподарства зобов'язані витратити субсидії лише на сиріт, інші члени родини можуть відчувати образу, але якщо субсидії надаються на всю сім'ю, вони можуть бути розподілені нерівномірно, що зменшить їхню користь для сироти. Вирішенню зазначеної проблеми може сприяти надання субсидій в натуральній формі, наприклад, у вигляді ваучерів на освіту, скористатися якими зможуть лише сироти. Проблеми також можуть бути зведені до мінімуму, якщо домогосподарства отримувачів визначатимуть громади, які краще знають сім'ї, ніж місцева влада. У міських районах цей процес ідентифікації може бути ускладненим і потребуватиме участі соціальних працівників, церков, НУО тощо.

Серед передових практик соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування варто відзначити субсидії на освіту, а також на охорону здоров'я та харчування.

Освітні субсидії для сиріт, які не відвідують школу, можуть бути корисними з наступних причин:

- субсидії легко контролювати;
- субсидії дозволять сиротам відвідувати школу;
- сироти будуть краще соціально інтегровані;
- у довгостроковій перспективі сироти матимуть необхідні навички, щоб стати більш продуктивними членами суспільства.

Субсидії на освіту для сиріт ще не були випробувані в Африці, хоча в Бразилії програма Bolsa Escola надає грошові виплати сім'ям за умови, що діти відвідують школу встановлену кількість днів на місяць. Дослідження показують, що після впровадження програми відвідуваність шкіл зростає, а кількість учнів, які покинули навчання, зменшилася. Однак високі шкільні грошові збори – не єдина причина, через яку діти не ходять до школи. У багатьох країнах є проблеми з якістю шкіл (відсутність вчителів, нестача обладнання тощо). Ще одним важливим питанням є те, чи повинні субсидії покривати шкільні витрати лише для сиріт або й для інших дітей у сім'ї також, щоб мінімізувати стигматизацію сироти? Інше питання – чи слід компенсувати сім'ям втрату прибутків від праці дитини? Очевидно, що компоненти допомоги мають бути розроблені з урахуванням цих питань.

Субсидії на охорону здоров'я та харчування можуть продовжити тривалість життя сиріт, покращити їхню здатність відвідувати школу та стимулювати досягнення у навчанні, підвищити їхню продуктивність у дорослому віці та запобігти збільшенню витрат на охорону здоров'я в майбутньому. Однак нагляд за клініками є складним і є свідчення, що медичні працівники відмовляються надавати допомогу окремим дітям (наприклад, якщо вони мають ВІЛ/СНІД).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зарубіжний досвід соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування внаслідок воєнних дій, демонструє широкий спектр підходів та програм підтримки, які мають свої переваги та виклики. У різних країнах використовуються як грошові, так і натуральні форми соціальної допомоги, а також такі особливі форми допомоги як освітні субсидії, підтримка в сфері

охорони здоров'я. Водночас ефективність цих програм залежить від наявності фінансових ресурсів, інституційної спроможності та культурних особливостей країни. Досвід країн Африки, де програми підтримки дітей-сиріт часто реалізуються через громади, та Латинської Америки, де існують освітні субсидії, демонструє важливість залучення місцевих ініціатив та надання допомоги безпосередньо дітям. Перспективи подальших досліджень включають вивчення довгострокового впливу різних форм допомоги на соціальну інтеграцію та життєві можливості дітей-сиріт, оптимізацію механізмів фінансової підтримки та врахування гендерних аспектів у програмах соціального захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алфьоров С. Ю. Поняття та значення надання соціальної допомоги в умовах воєнного стану. URL:https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221209/article/download/alforov/pdf/1726
2. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №1. С. 59-64;
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
4. Костюк В. Л. Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2017. № 1(15). С. 26-32.
5. Тарасенко В. С. Відмінність державної соціальної допомоги від державного соціального страхування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 338-342.
6. Abu-Ras W. Orphans in Syria and Iraq Juggling Balls: Wars, COVID-19, and the NGO's financial crisis. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17482631.2023.2170010#infos->

holder

7. Birchall, E. The International Criminal Court and Reparations for Child Victims of Armed Conflict. Retrieved from: <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/230414/230414.pdf?sequence=1>

8. Guardian's and orphan's payments. Retrieved from: <https://www.citizensinformation.ie/en/social-welfare/death-related-benefits/guardian-and-orphan-payments/>

9. Israeli tech entrepreneurs launch bid to raise \$100m for kids orphaned by Hamas war. Retrieved from: <https://www.timesofisrael.com/israeli-tech-entrepreneurs-launch-bid-to-raise-100m-for-kids-orphaned-by-hamas-war/>

10. Khamasi S. L. Social factors influencing utilization of cash transferred to orphans and vulnerable children in shinyalu Constituency, Kakamega county, Kenya. Retrieved from: <https://ir.gretnsauniversity.ac.ke/bitstream/handle/20.500.12736/3734/KHAMASI%20SHEILA%20LIHAVI.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

11. Subbarao K., Mattimore A. and Plangemann K. (2001). Africa Region, The World Bank). Social Protection of Africa's Orphans and Other Vulnerable Children. Retrieved from: <https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/SocialProtectionSummary.pdf>

12. Ustawa o pomocy społecznej. Kancelaria Sejmu z dnia 12 marca 2004 r. Str. 1-79.

REFERENCES

1. Alforov, S. Y. (2022). Poniattia ta znachennia nadannia sotsialnoi dopomohy v umovakh voiennoho stanu [Concept and meaning of providing social assistance in the conditions of martial law]. Retrieved from: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221209/article/download/alforov/pdf/1726 [in Ukrainian].

2. Burlaka, O. (2020). Zarubizhnyi dosvid sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, i mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience of social protection of orphans and children of official

parental care, and possibilities of its use in Ukraine.]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, 1, 59-64 [in Ukrainian].

3. Konstytutsiia Ukrainy (1996). [The constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> [in Ukrainian].

4. Kostiuk, V. L. (2017). Derzhavni sotsialni dopomohy: poniattia, oznaky, osnovni vydy ta tendentsii rozvytku [State social assistance: concepts, features, main types and development trends]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*, 1, 26-32 [in Ukrainian].

5. Tarasenko, V. S. (2012). Vidminnist derzhavnoi sotsialnoi dopomohy vid derzhavnoho sotsialnoho strakhuvannia [The difference between state social assistance and state social insurance]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 63, 338-342 [in Ukrainian].

6. Abu-Ras W. Orphans in Syria and Iraq Juggling Balls: Wars, COVID-19, and the NGO's financial crisis. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17482631.2023.2170010#infos-holder> [in English].

7. Birchall, E. The International Criminal Court and Reparations for Child Victims of Armed Conflict. Retrieved from: <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/230414/230414.pdf?sequence=1> [in English].

8. Guardian's and orphan's payments. Retrieved from: <https://www.citizensinformation.ie/en/social-welfare/death-related-benefits/guardian-and-orphan-payments/> [in English].

9. Israeli tech entrepreneurs launch bid to raise \$100m for kids orphaned by Hamas war. Retrieved from: <https://www.timesofisrael.com/israeli-tech-entrepreneurs-launch-bid-to-raise-100m-for-kids-orphaned-by-hamas-war/> [in English].

10. Khamasi, S. L. Social factors influencing utilization of cash transferred to orphans and vulnerable children in shinyalu Constituency, Kakamega county, Kenya. Retrieved from: <https://ir.gretnauniversity.ac.ke/bitstream/handle/20.500.127>

[36/3734/KHAMASI%20SHEILA%20LIHAVI.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.unesco.org/sites/default/files/36/3734/KHAMASI%20SHEILA%20LIHAVI.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [in English];

11. Subbarao, K., Mattimore, A. & Plangemann K. (2001). Africa Region, The World Bank. Social Protection of Africa's Orphans and Other Vulnerable Children. Retrieved from:<https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/SocialProtectionSummary.pdf> [in English].

12. Ustawa o pomocy społecznej [The Social Assistance Act]. Kancelaria Sejmu z dnia 12 marca 2004 r. Str. 1-79 [in Polish].